

Broedvogelinventarisatie Palmerswaard te Rhenen – 2002

Door Piet van Klaveren

Inleiding

Ook dit jaar (2002) is de Palmerswaard weer op broedvogels geïnventariseerd.

Vorig jaar is de inventarisatie afgebroken door de MKZ crisis. Daardoor ontbreekt 2001 in de reeks die van 1998 tot heden loopt.

Het onderzochte gebied is gedeeltelijk aangekocht door het Utrechts Landschap. Het heeft een oppervlakte van ca. 90 ha. en ligt ten westen van Rhenen. Het gebied wordt in het oosten begrensd door de gemeentelijke Veerwei en in het zuiden door de Rijn. In het westen loopt de Palmerswaard uit tegen de stuwwal en de Rijn terwijl de gehele noordzijde wordt begrensd door de Stuwwal/Utrechtsestraatweg.

Het terrein is een vergraven uiterwaard waaruit vanaf 1975 tot 2000 klei is gegraven t.b.v. de baksteen industrie. Het gebied is na de graafwerkzaamheden niet afgewerkt maar de kleiputten zijn achtergebleven zodat een gevarieerd gebied is ontstaan met ondiepe plassen. Deze plassen worden grotendeels omgeven door steile wanden die begroeid zijn met riet en wilgenstruweel. In het zuiden staat een forse bomengroep terwijl in het middengedeelte hoog opgroeiende wilgen het terrein veroveren.

In de steilrand van de stuwwal aan de noordzijde komen hardhoutsoorten voor zoals Eik, Beuk en Acacia. Midden in het terrein loopt van noord naar zuid een meidoornhaag.

Het overgebleven weidegebied wordt dit jaar voor het eerst niet meer begraasd.

Het gebied verruigd in hoog tempo en wordt steeds ontoegankelijker. Het Utrechts Landschap is bezig een beheersplan voor het gebied op te zetten.

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd volgens het BMP van SOVON 1996.

Er zijn 10 vroege ochtend - en 3 avond inventarisaties uitgevoerd.

De inventarisatie is uitgevoerd onder auspiciën van de Vogelwerkgroep Wageningen van de KNNV.

Aan de inventarisaties werd medewerking verleend door (alfabetisch) Piet van Klaveren, Tom van Koesveld, Jan Mulder, Rolf von Poppe en Dirk Prins. Als belangstellende waren Theo Hazeleger en Klaas Scholten present.

Resultaten

Het gebied is de laatste 25 jaar sterk veranderd. Van een vlakke, intensief beheerde uiterwaard is het een gevarieerd landschap geworden met plassen, ooibos, riviermoeras, riet en ruigten.

Door deze veranderingen is ook de vogelstand veranderd. Vanaf 1975 (met 29 soorten en 100 terr.) tot 2000 (48 soorten en 246 terr.) heeft de vogeldiversiteit en intensiviteit een grote sprong voorwaarts gemaakt. Nu het gebied echter dicht begint te groeien met vnl. Wilgenopslag is de groei in diversiteit eruit. Het blijkt dat ook hier de landelijke trend opgaat, nl. meer van het zelfde.

Na enkele jaren met succes te hebben gebroed was de Buidelmees dit jaar afwezig. Mogelijke oorzaak is verstoring. Het nest hing ieder jaar langs een pad dat nu druk gebruikt wordt door sportvissers en hondenbezitters. Ook is het nest vorig jaar in het broedseizoen weggehaald door souvenirjagers?

Een nieuwkomer die er al enige tijd aan zat te komen is de Ijsvogel. Blijkbaar is er een zachte wand aan een plas gevonden zodat er een nest in gemaakt kon worden. Voor zover kon worden nagegaan zijn er twee nesten gemaakt en bebroed. Voor de verwachte Oeverzwaluw blijken de kleiwanden van de plassen een te zware opgaaf. Hoewel er grote groepen (soms wel 70-80) foerageren komt het niet tot broeden.

Door de oprukkende begroeiing van struiken en bomen vindt de Rietgors steeds minder plaats. Ook de Sprinkhaanzanger is niet meer gesignaleerd.

De Blauwborst is met 3 territoria iets teruggelopen maar de Bosrietzanger heeft het hoge aantal van de vorige keer nog overtroffen, nl. 22 territoria.

Enkele soorten zijn spectaculair toegenomen, te weten de Fitis, Heggemus, Houtduif, Merel, Pimpelmees en Wilde Eend. De mogelijke rede is de toenemende bebossing waardoor met name de

eerste vijf soorten van hebben kunnen profiteren. De Wilde Eend zal vooral profiteren van de vele nu begroeide eilandjes in de plassen.

Het aantal territoria is wel met 50 uitgebreid maar zoals al vermeld betekend dit meer van hetzelfde. De resultaten zijn weergegeven in de bijgevoegde tabel.

Losse waarnemingen

Gedurende het hele jaar worden in het gebied door ondergetekende en Rolf von Poppe waarnemingen gedaan en bijgehouden. De meest opvallende worden hieronder vermeld.

Op 30-1 Nonnetje 9ex, Brilduiker en Tafeleend 2ex., 1-4 Sperwer, Watersnip 6ex., 16-4 Watersnip 10ex., Witgat 12ex., 1-6 Brandgans 2ex.

Januari 2002 was langere tijd een Ruigpootbuiserd aanwezig. Verder veel Kuifeenden en Wilde Eend. Een groot deel van het jaar bevinden zich Witgat, Oeverloper, Watersnip, Kleine Zilverreiger en Buiserd in het gebied om te foerageren. In de zomer wordt het gebied door tientallen Oever- Huis- en Boerenzwaluw bezocht.

Opvallend is het grote aantal Watersnip waarvan er 3 op 16 maart baltsend werden waargenomen boven het moerasgebied. De data vallen echter buiten de door SOVON vastgestelde datumgrenzen en na deze dag zijn er geen Watersnippen meer waargenomen zodat niet vastgesteld is dat er ook daadwerkelijk gebroed is. Komende jaar zullen we hier extra alert op zijn.

Conclusie

Op zich een goed broedvogeljaar voor de Palmerswaard met een sterke (20%) toename van het aantal broedvogels. Er zijn echter twee punten van zorg. Ten eerste wordt het nu toch wel tijd dat er een goed en op de natuur gericht beleid gevoerd gaat worden.

Ten tweede de steilrand. Steeds meer aanwonenden verwijderen alle bomen en struiken om zodoende van een mooi uitzicht te kunnen genieten. Dit is een slechte zaak daar de bestaande situatie tamelijk uniek is, nl. een steilrand(stuwwal) begroeit met inlands hardhout zoals Eik, Acacia en Beuk grenzend aan een moerasgebied in het stroomgebied van de Rijn. Niet alleen de fauna maar ook de flora heeft hier een voor Nederland zeldzame leefomstandigheid.

Gelukkig is ook de gemeente Rhenen doordrongen van de noodzaak dergelijk biotoop te beschermen. De status van de steilrand is natuurgebied en de gemeente is van plan de aanwonenden te informeren over de unieke situatie in hun achtertuin.

We zijn heel benieuwd of de Watersnip het komende jaar als broedvogel verwelkomd kan worden.

Dit jaar zijn voor het eerst sinds lange tijd weer redelijk veel konijnen gesignaleerd. Ook de vos en enkele reeën en hazen bevolken het gebied.

	Soortnaam	aantal territoria					
		1975	1992	1998	1999	2000	2002
1	Bergeend					1	1
2	Blauwborst			1	3	4	3
3	Blauwe Reiger			1	1	1	
4	Boerenzwaluw		1	2	1	1	
5	Boomkruiper				1	1	
6	Bosrietzanger		1	9	7	19	22
7	Braamsluiper					1	
8	Buidelmees			1	2	1	
9	Buizerd					1	
10	Ekster	2	4	2	4	6	5
11	Fazant			2	3	4	5
12	Fitis			4	5	5	11
13	Fuut				2	4	5
14	Gekraagde Roodstaart	1					
15	Glanskop		1				
16	Goudvink		1				
17	Graspieper	1	1				
18	Grauwe Gans					3	6
19	Grasmus		1	8	5	11	8
20	Groenling	2	2	1	1	1	1
21	Grote Bonte specht	1					2
22	Grote Lijster		1				
23	Heggenus	6	6	2	4	6	12
24	Holenduif		1		1	2	1
25	Houtduif	7	10	2	6	9	18
26	Huisemus	10	8		2	1	5
27	Kauw	1	5		1	4	6
28	Kievit		4	2	1		
29	Kleine Karekiet			6	4	8	8
30	Kleine Plevier	1					
31	Kneu	4	2	1	3	4	4
32	Knobbelzwaan			1	2	3	3
33	Koekoek			1	1	1	1
34	Koolmees	6	6	3	5	10	14
35	Kuifeend		3	4	4	6	12
36	Meerkoet	2	4	6	9	16	19
37	Merel	10	7	7	7	10	19
38	Nijlgans			2	2	2	4
39	Oeverzwaluw				4		
40	Pimpelmees	2	3	2	4	4	10
41	Putter				1	1	
42	Rietgors			5	5	7	3
43	Ringmus		1	2	1	1	
44	Roodborst	1	3		3	6	2
45	Soepeend					2	4
46	Slobeend		2				
47	Spotvogel	2					
48	Spreeuw	±10	±8	2	5	5	3
49	Sprinkhaanzanger				1		
50	Staartmees				1	1	
51	Tijftjaf	4	7	7	10	15	12
52	Torenvalk		1	1			
53	Tortelduif	1		1			
54	Tuinfluit		1	4	3	8	6
55	Turkse Tortel	6	1		2	2	2
56	Veldleeuwerik	3					
57	Vink	1	2		2	5	6
58	Vlaamse Gaai			1	1	1	1
59	Waterhoen	1			1	1	
60	Wilde Eend		4	5	7	11	20
61	Winterkoning	8	7	5	6	14	18
62	Witte Kwikstaart	1	2	1	2	1	1
63	Ijsvogel						1
64	Zanglijster	2	1		1	5	3
65	Zwartkop	3	4	3	6	9	14
66	Zwarte Kraai	1	2	2	3	3	5
Totaal soorten		29	36	36	48	48	42
Totaal territoria		100	118	109	156	246	306